

همایش ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

بهره‌گیری از حضور طبیعت در معماری پایدار

(بررسی موردی: نقش گودال باغچه در معماری مدرسه مصلا یزد)

سید محمد کاظمی، محمود اشعاری

۱- (عضو هیات علمی دانشگاه علم و هنر یزد)

۲- (عضو هیات علمی دانشگاه علم و هنر یزد)

Sm.kazemi@sau.ac.ir

m.ashari@sau.ac.ir

چکیده:

معماری و شهرسازی بومی ایران با بهره‌گیری از عالم طبیعت فضاهایی را ایجاد نموده که طی قرون متمادی علاوه بر کارا بودن توانسته کیفیت زیست را همساز با اقلیم ارتقاء دهد.

معماران با بهره‌گیری از خلاقیت و توانمندی در فضا سازی الگوهای متناسب با شرایط زیست اقلیمی را در فلات مرکزی ایران ساخته‌اند که با رجوع به بافت‌های تاریخی - فرهنگی تحول بنیادی را در گسترش شهرسازی و کیفیت زندگی می‌توان مشاهده نمود.

مدارس علوم دینی به عنوان یکی از کانون‌های علمی در گذشته توانسته با پرورش عالمان و دانشمندان بنام در حوزه‌های متفاوت علوم نقش مؤثری در پایداری فرهنگ اسلامی ایفا نماید. مدرسه‌ی مصلا بعنوان یکی از قطب‌های علمی که در دوره صفویه بنا شده و در مجموعه بازارها و نیز بافت تاریخی یزد قرار دارد چنین رسالتی را انجام می‌دهد.

در این تحقیق سعی گردیده، نقش همزیستی با طبیعت در معماری مدرسه که در مدرسه مصلا یزد از طریق فضای گودال باغچه شکل یافته است مورد واکاوی قرار گیرد. در پژوهش حاضر، روش تحقیق توصیفی - تحلیلی بوده است. نتیجه حاصل از این پژوهش مشخص می‌سازد؛ حضور طبیعت با ایجاد گودال باغچه در معماری مدرسه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ذاتی فضا را افزایش داده و از آن می‌توان در حفظ و زنده‌سازی معماری بومی بهره گرفت.

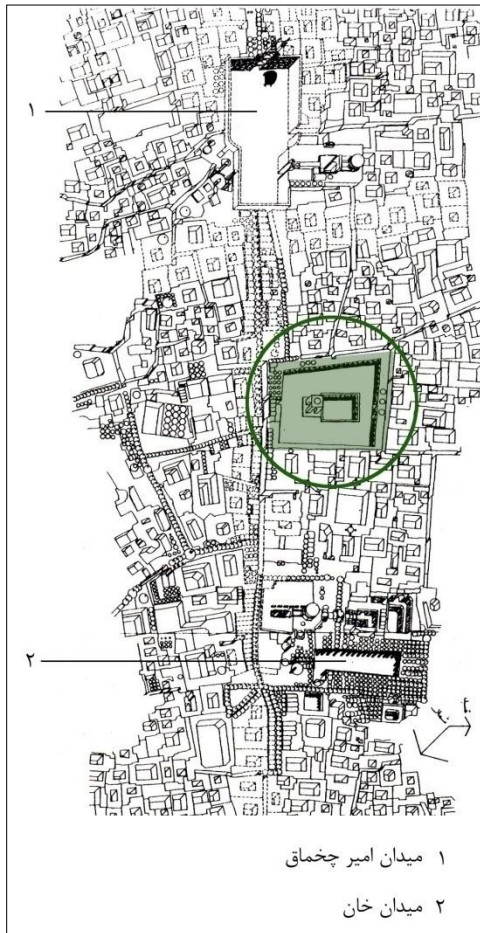
واژگان کلیدی: معماری بومی، شهر یزد، حضور آب، مدرسه‌ی مصلا، گودال باغچه

مقدمه:

حضور طبیعت در معماری و شهرسازی بومی ایران به واسطه بهره‌گیری از عناصر شکل یافته در عالم هستی لایه‌های متفاوتی از فرهنگ و تاریخ را رقم زده است. استفاده از عناصر اربعه نمودی از این تقدس می‌باشد. در این میان حضور آب و بهره‌گیری از آن

همایش ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

واجد ارزش خاصی بوده است. بررسی این پدیده شگرف در پیش و بعد از اسلام در ایران منشاء ایجاد بناها و ابنیه‌ای شده است که بازتابی از اعتقادات و ارزشهای مادی و معنوی را معرفی می‌کند. این ارزش در فرهنگ ایرانی قداست آب را چنان نمود داده است که

علاوه بر بیان آن در آیات و روایات اسلامی در تمثیل، استعاره و نمادشناسی نقش عمده‌ای داشته است. به مدد بهره‌گیری از آب در معماری، جلوه‌های حضور طبیعت و ایجاد الگوهایی بومی از معماری نمود یافته است. معماران سنتی با ساخت بناهای عام‌المنفعه و مذهبی، سنت معنوی را احیاء نموده‌اند که معماری بومی را واجد ارزش ساخته است. از دستاوردهای حضور و بهره‌گیری از آب در شهرسازی و معماری ایران برپایی بناهای عام‌المنفعه بوده است. ساخت برخی الگوهای همساز با اقلیم از تمهیداتی بوده که معماران سنتی از آن بهره می‌گرفتند.

استفاده از فضای گودال باغچه، الگویی مناسب بوده که توانسته حضور طبیعت را در فضای معماری بومی نمود دهد و کیفیت زیست و نیز شرایط اقلیمی مناسب را فراهم سازد. در این میان ساخت مدارس علوم دینی نقش ویژه‌ای در تکامل بینش و دانش جامعه داشته است. بنای مدرسه مصلا یزد، الگویی از معماری جامعه پذیر است که در بطن آن کانون حیات جمعی مستتر بوده و با ساختاری درونی شده، تلفیقی از مدرسه با مصلا را در بافت تاریخی یزد شکل داده است. تحولات تاریخی در دوره‌های قبل از شکل‌گیری مدرسه مصلا آن

را بی‌تأثیر نگذاشته و با تغییر در ساختار درونی بنا، معماری آن را متحول نموده است به نحوی که این مکان با کاربردی از تفرجگاه به مصلا و در پیوندی مناسب به مدرسه تغییر یافته است. فضاهای عمده شکل دهنده معماری مدرسه شامل: صحن، حجره‌ها، مسجد، چهارطاقی و گودال باغچه می‌باشد. معماری مدرسه در دو لایه فوقانی و تحتانی سازمان دهی شده که در این مقاله علاوه بر بازشناختی از معماری مدرسه به نقش سازماندهی فضاها در لایه تحتانی که از طریق گودال باغچه صورت گرفته است خواهیم پرداخت. تأثیر حضور طبیعت در معماری مدرسه و کیفی ساختن فضا نیازمند تمرکز بخشیدن به نقش برخی فضاها و همسازی با اقلیم منطقه بوده است.

به منظور دستیابی و شناسایی الگوهای ایرانی-اسلامی از مدارس در معماری بومی این سؤال مطرح است که نقش احیاء مدارس به چه میزان در ترویج هویت دینی می‌تواند مورد توجه باشد. ضمن بازشناسی معماری مدرسه مصلا به عنوان الگوهایی مؤثر در ترویج فرهنگ دانش و بینش محوری، ایجاد توسعه و حفاظت از ارزشهای معماری اسلامی مدنظر خواهد بود.

۱- بهره‌گیری از معماری طبیعت نگر در فرهنگ اسلامی

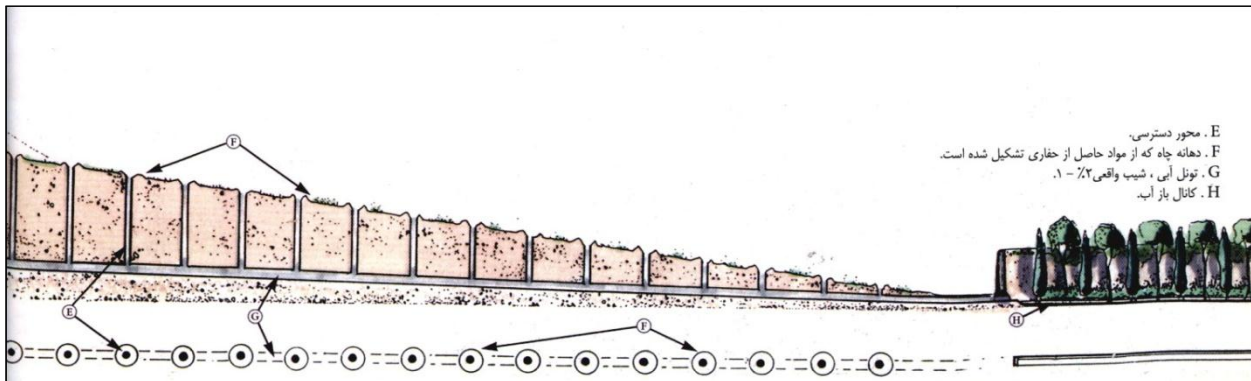
آب در فرهنگ مردم ایران همیشه مورد احترام بوده است. دین اسلام همچنین آب را به عنوان عنصری پاک در آیین مقدسش گنجانده و قرآن در آیات بسیاری بر اهمیت آن تأکید کرده است.

همایتن ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

تعالیم اسلامی و به دنبال آن فرهنگ ایرانی، آب را به عنوان مایه و اصل حیات هر چیز معرفی می نماید^۱. در قرآن، آب به عنوان نماد زندگی^۲، بهشت^۳، پاکی^۴ و نشانه زیبایی و آبادانی^۵ و... مورد اشاره قرار گرفته است. علاوه بر نقش این عنصر، به عنوان بخشنده حیات به موجوداتی (مانند انسان و حیوان) که عرفاً و ظاهراً زنده نامیده می شوند، تفکر اسلامی به حیات زمینها و شهرها در پی نزول باران (آب) اشاره می نماید^۶.

توصیف قرآن از باغها و جنات بهشتی و زمینی، با موضوع قنات پیوند نزدیکی دارد (بهاءالدین خرمشاهی، ۱۳۸۸: ۳۲۱). قرآن کریم همچنین بهترین منبع تحقیق درباره لفظ قنات (باغ و بوستان و بهشت) و ماهیت قنات (کاریز) به شمار می رود. ضمن ۲۶ فقره سوره، سی و هشت بار جمله (جنات تجری من تحت الانهار) و ۶۳ بار واژه "ماء" ذکر گردیده است. در این آیات شریفه، بیان واژه جنات دو مفهوم زیبا را در بر دارد، هم به معنی باغ و بوستان را ادا می کند، هم به صراحت، ساختمان و خاصیت وجودی قنات را ارائه می دهد که وجود اولی بستگی به احداث دومی دارد (افشار، ج: ۵، ۱۳۶۶).

در دوره های متمادی و بویژه دوران اسلامی، نقش آب و قنات در معماری حالت کاربردی پیدا می کند. علاوه بر آن معماران این دوره

تصویر شماره ۲- نمایش بهره گیری و استعصال آب از لایه های درون زمین و استفاده آن در طبیعت سبز اقلیم گرم و خشک (منبع: خانساری، ۱۳۸۳: ۲۶).

تصویر شماره ۳- نقاشی مینیاتور و نمایش بهره

گیری از آب و طبیعت در معماری

ایرانی (منبع: خانساری، ۱۳۸۳: ۶۷).

کاملاً آگاهانه سعی کردند تا بر طبیعت تسلط یافته و آن را به نظم درآورند. متولیان حوزه شهرسازی و معماران- با شناخت قوانین فیزیکی رفتار آب و درک نقش و تمثیل و ارتباط آن با انسان - آن را به درون معماری هدایت کرده و به عنوان شریانهای حیات در شهرها شکل منسجم و ویژه ای بدان بخشیدند. در این میان قنات منشاء و ابزاری تحول آفرین و حیات بخش در شهرسازی و معماری

۱- سوره قاف، آیات ۹ تا ۱۱

۲- سوره فرقان، آیات ۴۸ و ۴۹ و سوره روم، آیه ۲۴

۳- سوره بقره، آیه ۲۵ - سوره یونس، آیه ۹ و سوره غاشیه، آیه ۱۲

۴- سوره مائده، آیه ۹۹

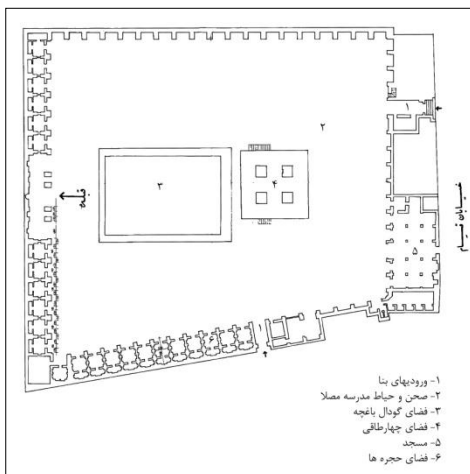
۵- سوره انعام، آیه ۹۹

۶- برای اطلاعات بیشتر مراجعه شود به: سید حسین نصر، «نظر متفکران اسلامی در مورد طبیعت»، تهران، انتشارات خوارزمی، ۱۳۵۹، صفحه ۱۳۴

همایتن ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

قلمداد می‌گردد. شکل‌گیری ابنیه شهری و بناهای عام‌المنفعه نیز از کشش آب در ایجاد قابلیت‌هایی کمی و کیفی فضای معماری انسجام یافته و بهره‌مند شده است. استهصال آب که ناشی از شناخت تکنیک ساخت قنات در بستر زمین و در اقلیمی سخت بوده است، حیاتی عالمانه به فضا در معماری و شهرسازی بومی ایران داده که با شناخت از فنون و مهارتی کم‌نظیر از استادان و مقنی‌یان، تکامل و توسعه زیرساخت‌های فضایی و ابنیه عام‌المنفعه را هوشمندانه طرح‌ریزی نموده است و همساز با نیازهای زمان، الگویی خلاقانه ارائه کرده است.

۲- معرفی مدرسه مصلا یزد:

مدرسه علمیه مصلا^۷ نمونه‌ای از بناهای آموزشی بوده که نقش بسزایی در ترویج فرهنگ دین‌شناسی مردم یزد داشته است. این بنا جزء آثار تاریخی شهر یزد محسوب می‌شود که در هسته مرکزی و مجموعه بازارهای قدیمی^۸ قرار دارد.

تصویر شماره ۴- پلان صحن - طبقه فوقانی
مدرسه مصلا (منبع: آندره گدار- هنر ایران).

۷- مدرسه- مصلا یزد، محدوده‌ای وسیع حدود ۷۵×۷۰ ذرع^۷ و مرکب از مسجد و مدرسه و در دو طبقه بنا شده است (طاهری، تذکره جلالی: ۱۲۲). به نقل از ایرج افشار). بانی آن شمس الدین محمد تازیکو خوانده‌اند.

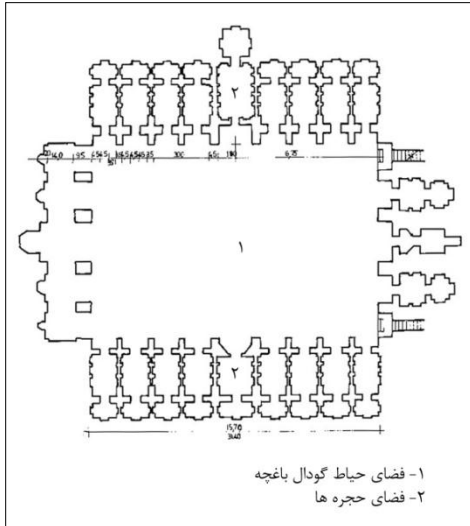
۸- بازار خان از مهمترین و بهترین بازارهای شهر یزد که شریان اصلی اقتصاد بافت قدیم محسوب می‌شود. این بنا از مستحدثات محمد خان والی است (آیتی، عبدالحسین، تاریخ یزد (آتشکده یزدان)، چاپ یزد، ۱۳۱۷ ص ۳۷۸).

همایتن ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

این مدرسه در فضای مصلائی جدید (نزدیک میدان میرچخماق) واقع است (افشار، ۱۳۷۴: ۶۱۴).

۳- حوزه بندی فضاها:

فضاهای شکل دهنده بنا را در دو حوزه عمده می توان دسته بندی کرد، به نحوی که بتوان در شناسایی و تقویت الگوی معماری بومی، بنایی آموزشی فرهنگی در عین گرایش به طبیعت درون سازنده قلمداد گردد.

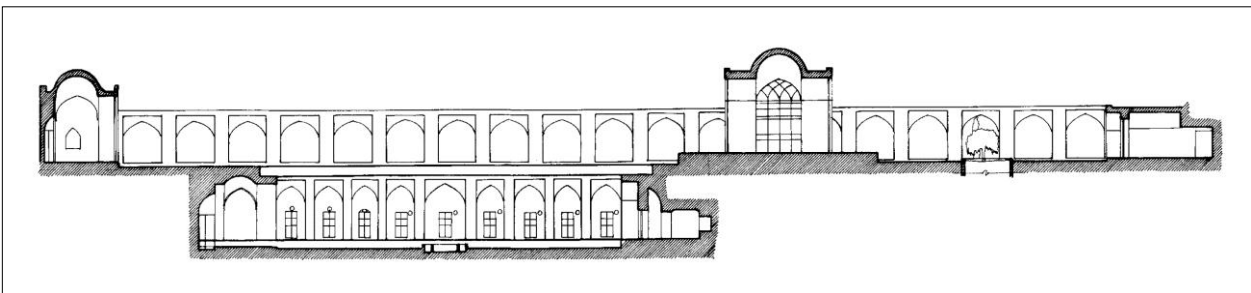
۱- فضای حیاط گودال باغچه
۲- فضای حجره ها

۳-۱- فضای صحن: وسط حیاط، میان سرای، ساحت خانه و سرا (عمید، ۱۳۶۹) واژگانی است که برای این فضا استعمال شده است. نقشی عمده و تأثیر گذار در سازماندهی اجزاء شکل دهنده بنا داشته و قسمت عمده فضای مدرسه مصلا را دربر گرفته است. مجموعه عملکردهای تعیین یافته صحن به عنوان مفصل رفتاری در فضای مصلا و مدرسه را معرفی می کند. همچنین چهارطاقی از اجزاء تشکیل دهنده صحن می باشد که به نظر، شاخصه مهم فضایی است و تأثیر عمده در سازماندهی صحن دارد. چهارطاقی صحن نیز از شاخصه بنا تلقی می گردد.

۳-۲- فضای گودال باغچه: وسط صحن گودال باغچه ای شکل استقرار یافته که همجوار با چهارطاقی است و با پله هایی که طرفین آن قرار دارد به سمت پایین منتهی می گردد. سازماندهی فضایی در قسمت گودال باغچه به شکلی کاملاً منسجم که با تناسبات فضا همگون و هماهنگ باشد در سطح پایین صحن مشهود بوده به نحوی که تصویری کاملاً متفاوت از صورت کیفی آنچه

تصویر شماره ۵- پلان گودال باغچه- طبقه
تحتانی مدرسه مصلا (منبع: سازمان میراث
فرهنگی یزد).

در فضای بالا (صحن) اتفاق می افتد جلوه گری می کند. حیاط گودال باغچه با حضور طبیعت در آن جانمایه ای شده تا سختی و زبری مصالح چون آجر و خشت کمتر ادراک شود. حجره ها فضاهای اصلی پیرامون فضای گودال باغچه را شامل می شوند که عمدتاً در

تصویر شماره ۶- نمایش مقطع طولی مدرسه- مصلا (منبع: مرکز اسناد سازمان میراث فرهنگی یزد).

جبهه های روبه قبله، شرقی و غربی واقع شده اند. این بنا و فضاهای پیرامون آن نقش اصلی و شکل دهنده حوزه تعلیم در فضای مدرسه و نیز کانون زندگی طلاب را شامل می شود. شاکله منظم فضاها که پیرامون حیاط گودال باغچه واقع شده اند، آهنگ تناسبات آن را تشکیل تر از صحن معرفی می کند. به فراخور اقلیم منطقه استفاده از گودال باغچه الگویی مناسب محسوب شده که قادر به فراهم ساختن شرایط مطلوب در تنظیم شرایط محیطی و تأمین آسایش فیزیکی بوده است.

همایش ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

۴- نقش فضای باز در معماری مدرسه:

فضاهای باز در شهرهای اسلامی از منظرگاه ویژه‌ای برای معماران برخوردار بوده است. عمدتاً دلایلی از قبیل: شرایط اقلیمی، پایداری به حریمیت و تأکید بر تمایز بین عرصه‌های خصوصی و عمومی را که ظاهراً مشارکت فضاهای باز را در شهرهای اسلامی محدود می‌ساخته است مطرح می‌کنند، اما این دلایل باعث آن نبود که فضاهای باز در شهرهای اسلام، برای مقاصد مذهبی و اجتماعی، مورد تأکید نباشند. در حقیقت سنت پرستش پروردگار در فضاهای باز اهمیت زیادی در عبادات مهم دین اسلام داشته است (امین‌زاده، ۱۳۷۶: ۲۸).

تصویر شماره ۷- نمایش فضای
حیاط مدرسه مصلا (منبع: نگارنده).

شاخصه اصلی فضای صحن در مصلا موازنه و مابه‌ازاء آن در مدرسه به عنوان حیاط مرکزی است که نیروی عظیمی در ایجاد محیط زنده و سرشار از احساس تعامل انسانی ایجاد نموده، و قادر بوده تا مدرسه را به یک کانون اجتماعی و بالاتر از آن به یک اجتماع انسانی مبدل سازد (سمیع‌آذر، ۱۳۷۹: ۱۰۹).

"سنت تاریخی مدارس مذهبی در ایران، بارزترین الگوی استفاده فعال از حیاط مرکزی و یک مصداق قابل استناد از ارایه آموزش و پرورش در فضای باز را به نمایش گذارده است" (همان: ۱۰۹) این درحالی است که در الگوهای مدارس ایران هرگز نمی‌توان مدرسه را به محیط جمعی و فضایی مساعد برای تبادلات انسانی تبدیل نمایند.

چهارطاقی وسط بنائی است که نظیرش را از عصر اسلامی نداریم. به همین ملاحظه است که گذار آن را دنباله سنت عصر ساسانی دانسته است. (ملازاده: ۲۰۷ و ۲۰۸).

۴-۱- نقش گودال باغچه در معماری مدرسه:

تصویر شماره ۸- نمایش حیاط
گودال باغچه و چهارطاقی
(منبع: نگارنده).

بکارگیری گودال باغچه، الگویی خلاقانه از مهیا ساختن فضایی است که انسان را همساز با اقلیم و در همزیستی با طبیعت قرار می‌دهد. این الگوی معمارانه تنها به منزله دسترسی به آب با کسر کردن خاک نیست، بلکه دعوت به ابداع یک "بیواقلیم" در دل زمین بوده که آسایش را به دور از هیاهوی شهری مهیا سازد. نحوه ارتباط فضای گودال باغچه در سطح خالی شده صحن مدرسه، سازماندهی فضاهای دیگر استقرار یافته در محیط صحن را سامان داده به نحوی که شاکله صحن با حیاط گودال باغچه ارتباط منسجمی برقرار نموده است. صحن مدرسه مصلا با وسعت زیادی که اشغال نموده است معماری آن صرفاً در پی ایجاد بستری عملکردی از برپایی آیین مذهبی است و تا حدی از قابلیت‌های کیفی و حسی فضا به دور مانده است. این در حالی است که با حضور فضای گودال باغچه و ایجاد رابطه‌ای ملموس با طبیعت و وجوه کیفی، هویت بخش فضا محقق شده است. این نکته حائز اهمیت است که فضای گودال باغچه و ساختار بنا محیطی را فراهم ساخته که ادراک آدمی را از فضا سرشار از احساس کرده و آن را به لحاظ زیبایی‌شناسی دارای ارزش نموده است. بکارگیری چنین فضایی در

تصویر شماره ۹- نمای گودال باغچه
(منبع: نگارنده).

همزیستی با صحن مصلا امکانی فراهم ساخته تا آموزش علوم دینی در آن محقق شود.

همایتن ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

تغییر سازماندهی فضای صحن به لحاظ عملکردی و ایجاد فضای آموزشی در سطح پایین صحن، هم‌آوایی و وحدت فضا را به منصفه ظهور می‌گذارد. معماری بنا با رعایت اصول بومی در پی ایجاد عملکردی جدید بوده است. فضای آموزشی در معماری مدارس ایران ترکیبی از فضای باز، نیمه باز و فضای بسته است که محقق شدن چنین اندیشه‌ای در فضای مصلا نیازمند تدبیری عالمانه بوده تا احساس و تعقل در کنار یکدیگر پرورش عالم دینی را بسترسازی نماید. اینجاست، که طبیعت با ماده همراه شده و فضایی درخور اندیشه را مهیا می‌سازد. پس در چنین مکتبی است که فضای کیفی شکل منسجم‌تری می‌یابد، زیرا زندگی و آموزش در کنار یکدیگر محقق می‌شود و فضای گودال باغچه است که چنین نقشی را در معماری بنا ایفا می‌کند.

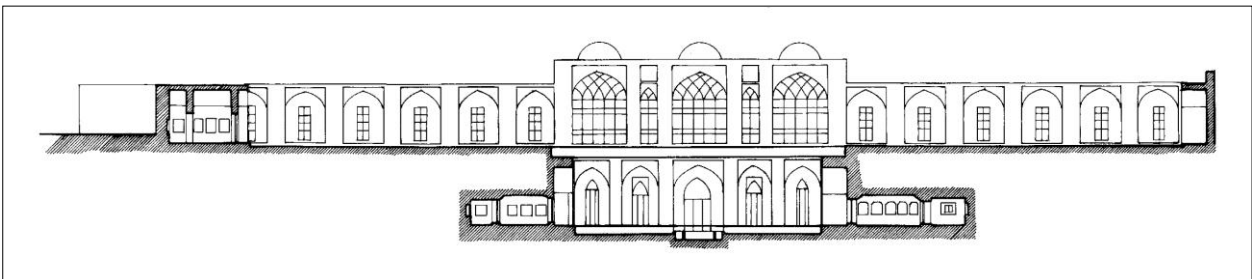
۲-۴- آموزه‌های فضای باز در معماری مدرسه:

مدرسه - مصلا به لحاظ نوع عملکرد در گردآوری مردم شهر در گذشته سطح وسیعی را اشغال کرده است. براین اساس سازماندهی فضاها و نیز نسبت فضای پر و خالی در سطح بنا قابل تأمل می‌باشد که در ذیل بدانها اشاره خواهد شد.

تصویر شماره ۱۰- نمایی از حجره-
های داخل گودال باغچه (منبع:
نگارنده).

در بازشناسی معماری بنا، به نظر، ایجاد فضایی درون سازنده که ترکیبی از مدرسه به عنوان احیاگر نقش تعلیم و نیز مصلا که تقویت کننده جایگاه مذهبی آن باشد شکل گرفته است. با مهیا ساختن سطحی وسیع، امکان انجام فریضه عبادی فراهم شده؛ این درحالی است که مرکز صحن با پایین آمدن سطح، ایجاد گودال باغچه را در پی داشته و با استقرار فضاها در سازماندهی منظم، فضایی درخور مکان اندیشه یعنی مدرسه را طرح ریزی کرده است. ضمن آنکه مدرسه نقش مناسب در باززنده‌سازی هویت بنا عهده‌دار بوده است.

تصویر شماره ۱۱- نمایش مقطع عرضی مدرسه- مصلا (منبع: مرکز اسناد میراث فرهنگی).

مقایسه‌ای تطبیقی از مکانهایی همجوار در بافت شهری و با کاربریهای همسو، شناسایی قابلیت‌های علمی و فرهنگی این بنا را که در گذشته نقش حائز اهمیت از منظر شهری داشته است را تسهیل خواهد نمود. بر همین اساس در خصوص رابطه فضای باز با دیگر فضاهای شکل دهنده معماری بنای مدارس و نیز سازماندهی فضاها که عمدتاً تمرکز بخشی از هسته مرکزی بوده در مدارس همجوار (خان، شفیعیه و امام) قابل شناسایی بوده است.

تصویر شماره ۱۲- نمایی از فضای
حجره‌های پیرامون گودال باغچه
و حصار پیرامون صحن در طبقه
فوقانی (منبع: نگارنده).

استقرار فضاها، شکلی از معماری درونگرا با محوریت حیاط به عنوان هسته مرکزی در سازماندهی بنا را نشان می‌دهد که الگویی متداول در معماری بناها می‌باشد. چنین استقراری

همایتن ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

در سازماندهی فضاهای مدرسه مصلا از صحن جلوه‌گری کرده و به فضاهای اطراف گودال باغچه و حجره‌ها منتهی گردیده است.

مقایسه‌ای دیگر از مدارس ذکر شده، نحوه ساخت بناها در بستر زمین بوده است. این بناها عموماً با پایین آمدن از سطح زمین و یا گذر شهری در بافت قرار می‌گیرند. ایجاد حیاط و استقرار فضاها حول هسته مرکزی از اصول مشترک بناهای بومی منطقه است. بی‌گمان نقش اقلیم، دستیابی به آسایش فیزیکی، استعصال آب، توپوگرافی زمین و ... بی‌تأثیر از این نحوه استقرار نبوده است. حال آنکه در مدرسه مصلا، بنا با جدا شدن از سطح زمین بالاتر از گذر شهری قرار گرفته است، چنین تمایزی نقش مصلا را بارزتر از فضاهای همجوار در کالبد و سیمای شهری مشخص ساخته است.

استقرار مدارس علوم دینی در بافت تاریخی، بستری در توانمندسازی برای ارتقاء هویت فرهنگی بوده و نقش موثری در تکاپویی اجتماعی را فراهم می‌سازد. شبکه دسترسی به عنوان شریانهای حیاتی این بستر تلقی می‌گردد که علاوه بر تأثیر آن در پیوند دانه‌های بازارش بافت تاریخی، در تقویت ارتباط اجتماعی (بالاخص مدارس) نیز اثرگذار و نقش‌آفرین بوده است. از این منظر بیان شده، الگویی از گذر زیرزمینی، شکلی از تعامل فضاها در نحوه دسترسی به دو مدرسه همجوار (خان و مصلا) را پیاده نموده است. بازشناسی دسترسی‌های فرعی که در درون فضا و در لایه‌های زیرین بنا شکل گرفته، علاوه بر نقش ارتباطی نشانگر تکاپوی اجتماعی فرهنگی در لایه‌های تشکیل یافته فضاها بوده که بافت تاریخی را از هویتی درون سازماندهی شده برخوردار ساخته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

معماری مدرسه مصلا چنین می‌نمایاند که معماری، تعریفی نظام‌مند از عملکرد یک بنا با کاربری تک ساختاری نیست، بلکه معماری؛ امکانی است تا برحسب شرایط و نیازهای جامعه ساختاری نظام‌مند را در خود شکل دهد و تعریف نماید، به نحوی که در نظامی درونی قابلیت‌های محیطی نیز شکل گیرد. محصول چنین معماری بخصوص در نظام آموزشی تربیتی، بازخوردی اجتماعی را عرضه می‌دارد، چرا که نقش چنین آموزه‌ای برای آموزنده‌ی آن، تبلور پرورش وجوه مادی و معنوی را به همراه خواهد داشت.

بازشناخت الگوهای معماری بومی امکانی را فراهم می‌آورد تا فضاهایی اصیل و کارا در معماری و شهرسازی گذشته ایران شناخته شود. مدرسه مصلا، محوریت نقش علم و دین در شهرسازی اسلامی را ارتقاء داده که تکامل فضای معنوی و جمعی جامعه را نیز بازآفرینی خواهد نمود.

در زمان کنونی که تغییر و تحولات دنیای مدرن، ساختار بافت شهری را دگرگون ساخته، بکارگیری الگوهای مناسب معماری گذشته با هدف نظم بخشیدن به بافت‌های تاریخی و در نتیجه احیاء هویت میراثی، راهکاری عملی می‌تواند تلقی گردد. همچنین بکارگیری الگوهای معماری بومی نظیر گودال باغچه، شیوه‌ای خلاقانه از الگویی مناسب در ایجاد یکسان سازی عملکردها قلمداد می‌گردد. همچنین قادر است تا علاوه بر همساز بودن با اقلیم، وجوه زیبایی‌شناسی بنا را تقویت کرده و نیز توانایی ایجاد توازن بین سطوح پر و خالی در سطح را افزایش دهد.

عنصر حیاط در مدارس سنتی با توجه به وجه اقامتگاهی آن‌ها، زندگی فردی طلاب را به زندگی جمعی با هدف تعلیم و تعلم مبدل می‌سازد. ادغام عملکردها در مدرسه مصلا، مدرسه را از یک آموزشگاه صرف به سطح یک کانون حیات جمعی و تکاپوی اجتماعی ارتقاء می‌دهد.

همایش ملی معماری، فرهنگ و مدیریت شهری

منابع و مآخذ:

- ۱- قرآن کریم
- ۲- افشار، ایرج (۱۳۷۴)، یادگارهای یزد، جلد دوم، چاپ دوم، انتشارات انجمن آثار ملی، تهران.
- ۳- افشار، ایرج، (۱۳۶۶)، یادگارهای یزد، ج: ۵ تهران
- ۴- امین زاده، بهناز (۱۳۷۶)، حیاط مساجد: بررسی تاریخی و سیر تحول (مجموعه مقالات همایش معماری مسجد)، انتشارات دانشگاه هنر.
- ۵- آیتی، عبدالحسین (۱۳۱۷)، تاریخ یزد، چاپ یزد.
- ۶- بهاء الدین خرمشاهی، (۱۳۸۸)، دایره المعارف تشیع، نشر: شهید سعید محبی، جلد سیزدهم، تهران
- ۷- توسلی، محمود (۱۳۸۱)، ساخت شهر و معماری در اقلیم گرم و خشک ایران، انتشارات: پیام پیوند نو، تهران.
- ۸- خوانساری، مهدی و دیگران (۱۳۸۳)، باغ ایرانی بازتابی از بهشت، ناشر: دبیرخانه همایش بین المللی باغ ایرانی، تهران
- ۹- سمیع آذر، علی رضا (۱۳۷۹)، مفهوم کارکرد فضای باز در مدارس سنتی و جدید، مجله صفا، سال دهم، شماره ۳۱، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- ۱۰- سازمان میراث فرهنگی ایران (۱۳۸۹)، دفتر مرکز اسناد استان یزد.
- ۱۱- طاهری، عبدالغفور، تذکره جلالی، به نقل از ایرج افشار، یادگارهای یزد
- ۱۲- کاتب، علی (۱۳۸۶)، تاریخ جدید یزد، چاپ سوم، انتشارات امیرکبیر، تهران.
- ۱۳- گدار، آندره (۱۳۷۷)، هنر ایران، ترجمه: بهروز حبیبی، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه ملی ایران، تهران
- ۱۴- مستوفی بافقی، محمد مفید (۱۳۴۰)، جامع مفیدی، بکوشش ایرج افشار، جلد اول، انتشارات اسدی، تهران.
- ۱۵- ملازاده، کاظم (۱۳۸۱)، مدارس و بناهای مذهبی (دایره المعارف بناهای تاریخی ایران در دوره اسلامی)، چاپ اول، انتشارات سوره مهر، تهران.
- ۱۶- نصر، سید حسین (۱۳۸۷)، (هنر دینی، هنر سنتی، هنر مقدس)، مجموعه مقالات راز و رمز هنر دینی، چاپ اول، انتشارات سروش، تهران.